

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός.

Συνδρομὴ ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶνε ἰτησία. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδοῦ Σταδίου 32.

17 Νοεμβρίου 1885

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΟΒΡΑΔΟΒΙΤΣ

ὁ θεμελιωτὴς τῆς σερβικῆς φιλολογίας

Ὅτε ὅψέ, μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος οἱ τέως πατριαρχικὸν βίον διάγοντες Σέρβοι ἤρχισαν συντασσόμενοι ὡς κράτος, οἱ ὁμόφυλοι αὐτοῖς καὶ γείτονες Βούλγαροι εἶχον διέλθῃ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἱστορικῆς ἀκμῆς αὐτῶν ὑπὸ τὸν Συμεὼν, καταπεσόντες δὲ καὶ αὐθις ἀνακλύψαντες, ἵδρυσαν τὸ ἐν Μυσίᾳ δεύτερον βουλγαρικὸν βασίλειον, ὕπερ ταχέως ἐμελλε νὰ προαχθῇ πάλιν εἰς ἀκμὴν καὶ δυνάμιν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀσάν τὸν Β' (1218-1241). Πολὺν χρόνον πρὸ τῶν Σέρβων ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου παραλαβόντες τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ γράμματα, οἱ Βούλγαροι ἔσχον ὡς εἰκὸς μεγίστην ῥοπήν εἰς τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν τῶν ὁμοφύλων τῶν. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο τὰ μάλιστα καὶ ἡ γλῶσσα, ἐν ἣ τὰ θρησκευτικὰ βιβλία ἐγράφοντο. Ἡ παλαιὰ βουλγαρικὴ γλῶσσα, ἡ σλαβικὴ τῆς ἐκκλησίας γλῶσσα λεγομένη, ἦτο τότε προσιτὴ τοῖς Σέρβοις, διότι ἡ παλαιὰ σερβικὴ διέφερε ταύτης ὀλίγον, σχεδὸν ὅσον καὶ ἡ νέα βουλγαρικὴ. Διὰ τοῦτο οἱ Σέρβοι παρελάμβανον ἐτοιμοὺς τὰς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ βουλγαρικὰς μεταφράσεις τῆς Βίβλου, τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων, σπανιώτατα μεταβάλλοντες ἐν τισὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅτε οἱ Σέρβοι οἰκιστέεσσι πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα γενόμενοι, μετέφραζον ἐκ τῶν πρωτοτύπων, ἐποιοῦντο ἐπίσης χρῆσιν τῆς σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας, παρεισάγοντες μόνον εἰς αὐτὴν διαλεκτικούς τινας σερβικοὺς τύπους. Οὕτω δὲ κοινὴν εἶχον οἱ Σέρβοι μετὰ τῶν Βουλγάρων τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν φιλολογικὴν γλῶσσαν μέχρι τῆς ὁλοσχεροῦς καθυποτάξεως τῆς Σερβίας ὑπὸ τῶν Τούρκων (1459).

Μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἡ σερβικὴ φιλολογία πλὴν τῶν μεταφράσεων θρησκευτικῶν καὶ ἱστορικῶν ἑλληνικῶν ἔργων, εἶχε πλουτισθῇ καὶ διὰ μεταφράσεων δημῶδων ἑλληνικῶν βιβλίων, οἷα ὁ Στεφανάκης καὶ Ἰχνηλάτης, ἡ φυλλάδα τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἴσως

κλπ. καὶ διὰ πρωτοτύπων συναξαρίων καὶ χρονογραφίων, ἔργων ἰδίως Σέρβων μοναχῶν τοῦ Ἀθῶ. Ἀλλ' ἡ τουρκικὴ κατάνκτησις ἀπεμάρανε παντελῶς τὴν ὀψίθλαστον σερβικὴν φιλολογίαν, καὶ ἀπέσβεσε καὶ τὸ ἔσχατον ζώπυρον τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἐν Σερβίᾳ. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν μόνον ὀλίγοι κληρικοὶ ἐγίνωσκον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν· ἂν δὲ ποτε ἐτυπύτο βιβλίον τι, τοῦτο ἦτο ἡ ὀκτώηχος, ἡ ψαλτήριον, ἡ ἄλλο τι τῶν εἰς τὰς ἱεράς ἀκολουθίας χρησίμων.

Μόλις δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἐφάνησαν ἐξεγειρόμενοι οἱ Σέρβοι τοῦ πνευματικοῦ ληθάργου, ἐν ᾧ ἕως τότε διετέλουν. Οἱ πόλεμοι τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἡ πρόσκαιρος ἐπὶ εἰκοσαετίαν κατοχὴ τῆς Σερβίας ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν (1718-1737), παρέσχε τοῖς Σέρβοις τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἐμελλον νὰ ἀποτινάξωσι διὰ παντός τὸν ἐπαχθὲν ζυγὸν τῆς Τουρκικῆς δεσποτείας. Ἡ ἐλπίς δὲ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς ἐλευθερίας ἐγέννησεν ὄργασμὸν πρὸς τὰ γράμματα καὶ διήγειρεν ἐν αὐτοῖς τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Ἀλλ' ἔστερουντο προσφόρου πρὸς τοῦτο ὄργανον, διότι ἡ γλῶσσα ἦν ἐδιδάσκοντο καὶ ἐν ἣ ἔγραφον οἱ εὐαρίθμοι τῆς Σερβίας λόγιοι, ἦν ἡ σλαβικὴ τῆς ἐκκλησίας γλῶσσα, ἀναμειγμένη μετὰ πολλῶν ῥωσικῶν στοιχείων. Ἡ γλῶσσα αὕτη, ἀπρόσιτος τῷ λαῷ καὶ ἀδιανόητος, ἤκιστα ἐδύνατο βεβαίως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ σερβικοῦ ἔθνους. Διαφέρουσα τῆς λαλουμένης καὶ ζώσης γλώσσης τοῦ λαοῦ πλείότερον ἢ ὅσον ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ διαφέρει τῆς δημῶδους, ἐχώριζε δι' ἀνυπερβλήτου φραγμοῦ τοὺς λογίους ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἔθνους. Οὐδ' ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Σερβίᾳ, ὡς ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας, παραλλήλως τῇ νεκρᾷ γλώσσῃ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, οὐδ' ἠμύοιρσαν οἱ Σέρβοι, ὡς ἡμεῖς, ποιητῶν καὶ λογογράφων, διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ οὐχὶ δι' ὀλίγους λογίους ἐν τῇ ὁμιλουμένη γλώσσῃ γραφόντων. Ἡ χρῆσις τῆς σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας ἀπεξένου, ὡς εἰκός, τοῦ λοιποῦ ἔθνους τοὺς Σέρβους λογίους διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐξωτερικὸν περι-

βλημα τῶν γραφομένων εἶχε κατ' ἀνάγκην μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, τοῦτου δ' ἕνεκα οἱ συγγραφεῖς ἀσκόπως καὶ ἀτελεσφόρως ἀνέπτυσσον ἐννοίας καὶ αἰσθήματα ἀκατανόητα καὶ ἀδιάφορα εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν γραμμάτων ἐν Σερβίᾳ, ὅτε νέαν ἔταμεν ὁδόν, τὴν μόνην ὁρθὴν καὶ εὐθεῖαν, πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους του, ὃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς σερβικῆς ἀνυγεννήσεως πρωτίστην κατέχων τάξιν Δοσίθεος Ὁδράδοβιτς. Ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι οἱ γράφοντες ὀφείλουσι νὰ γράφωσι διὰ τὸν λαόν, καὶ εἰς τὴν μόρφωσιν τούτου νὰ ἀποβλέπωσιν, εἰργάσθη πολυτρόπως πρὸς κατίσχυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης, καὶ ποικίλας συνέγραψε συγγραφάς, οὐδέποτε ταύτης ἀποκλίνας. Οὕτω δὲ θεωρεῖται καὶ δικαίως ὑπὸ πάντων ὡς ὁ θεμελιωτὴς τῆς νέας σερβικῆς φιλολογίας. Ἐν τῷ πολυκυμάντῳ βίῳ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, λέγει ὁ Ῥώσος Πυπίν, ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ τῶν σλαβικῶν γραμμάτων*, ὁπόθεν ἀρούμεθα τὰς περὶ αὐτοῦ λεπτομερείας, ἀποτυπῶνται οὕτως εἰπεῖν ἡ ἔμφυτος καὶ ἰσχυρὰ τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ὁρμὴ πρὸς εὐρείαν μάθησιν, καθὼς καὶ ἡ κατάστασις τῆς κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἀναπτύξεως τῶν Σέρβων. Γεννηθεὶς τῷ 1739 ἐν Τζάκοβα τοῦ Βανάτ, ἔμεινεν παῖς ἔτι ὀρφανὸς γονέων. Εἰς θεὸς του ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ, σκοπῶν νὰ τὸν κάμῃ κληρικόν. Ὁ παῖς ἔμαθε ταχέως ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀνέγνωσεν ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα εὗρίσκοντο ἐν τῇ πολίχνῃ ἐκείνῃ, καὶ τὰ ὅποια ἦσαν, ἐννοεῖται, θρησκευτικά. Οἱ βίοι τῶν ἁγίων τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν εἰς τὸν νοῦν τοῦ παιδός, ὅστε ἀπεφάσισε νὰ ἀγιάσῃ καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν του. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Τζάκοβα δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀπαιτούμεν ἔρημος, ἀκούσας ὅτι ἐν Τουρκίᾳ ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα, ἐδραπέτευσε τῆς οἰκίας τοῦ θεοῦ του, καὶ ἠκολούθησεν ἕνα μοναχόν, ἐκ τῆς μονῆς Δετσάνι. Ἀλλ' ὁ θεὸς κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὸν φυγάδα, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς ἕνα τεχνίτην, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ τέχνην. Ὅμως καὶ ἐκεῖθεν ἐδυνήθη ὁ Ὁδράδοβιτς νὰ φύγῃ μεθ' ἐνός συντρόφου καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν μονὴν Ὁποβο, ἐν τῇ Φρούσκα Γόρᾳ τῆς Συρμίας. Ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Μιλουτίνοβιτς ἐδέχθη τὸν παῖδα, ἠθέλησε νὰ τὸν διδάξῃ γράμματα, ἀλλ' ἄφ' οὗ εἶδε ὅτι εἴξευρε πλείότερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἀπεφάσισε νὰ τὸν διώξῃ διὰ νὰ μὴ περιγελάται ὡς ἀμαθής. Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Ὁδράδοβιτς ἐδείκνυε πολλὴν ὑπακοὴν καὶ ταπεινώσιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτόν, μετεπέσθη καὶ τὸν ἐκράτησε καὶ μετ' ὀλίγον ἔκειρεν αὐτόν μοναχόν, μετονομασθέντα Δοσίθεον, ἀντὶ Δημητρίου. Ὁ ἡγούμενος ἠγάπησεν ὡς πατὴρ τὸν φιλομαθὴ μοναχόν, καίπερ δ' ἀγράμματος, παρῶμα ὁμως αὐτόν εἰς σπουδὴν, θλιβόμενος

διότι ἕνεκα τοῦ γήρως ἡδυνάτει καὶ ἐκείνος νὰ πράξῃ τὸ αὐτό. «Ὅσῳ ἀγράμματος καὶ ἂν ἦμαι, ἔλεγεν ὁ γηραιὸς ἡγούμενος πρὸς τὸν Δοσίθεον, ὡς διηγεῖται οὗτος ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του, ὁμως καλλίτερα ἔχω τὸν γραμματισμένον νέον Ῥάιτο (Σέρβον ἱστοριογράφον) ἀπὸ τέσσαρας οἰκουμενικοῦ πατριάρχας, ἀγράμματος ὡς ἐμέ. Τὸν εἶδες πόσον νέος εἶναι, ποῦ ἀκόμη δὲν ἔβγαλε γένεια· ὁμως ἅμα ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλῇ, τὸν κυττάζομεν ἡμεῖς μὲ τὰς μεγάλας γενειάδας μας, ὡς νὰ μᾶς ἔφεραν ἀπὸ καμμίαν ἐρημίᾳ. Πίστευσέ με, παιδί μου, ὅσῳ ἀκούω νὰ ὁμιλῇ ὁ νέος Ῥάιτς, ἐνθυμούμαι τὴν νεότητά μου καὶ στενάζω διότι δὲν ἠμπόρεσα νὰ μάθω τίποτε· καὶ ἂν εἶχα ἐξουσίαν εἰς τὰ χερίά μου ὅλα τὰ μοναστήρια μας θὰ τὰ ἔκαμνα σχολεῖα. Δι' αὐτὸ ἀκουσαι μίαν συμβουλὴν ἀπὸ ἐμέ· ἄφησε κατὰ μέρος τὴν καλογηρικὴν, σὲ θεσιώνω, ὡς τίμιος Σέρβος, πῶς δὲν εἶναι εἰς τίποτε ὠφέλιμος κύτταξέ νὰ μάθῃς γράμματα, καὶ νὰ μὴ λογαριάζῃς ἂν θὰ πεινάσῃς, ἢ θὰ διψάσῃς ἢ θὰ ζήσῃς στερημένην ζωὴν. Σοῦ εὐχομαι καλλίτερα νὰ διδάσῃς εἰς κανένα μικρὸν χωρίον γράμματα τὰ μικρὰ παιδιὰ, παρὰ νὰ γείνης ἐδῶ εἰς τὸ Ὁποβο ἡγούμενος ἢ ἀρχιμανδρίτης.»

Μὴ περιορισθεὶς δ' εἰς συμβουλὰς μόνον ὁ ἀγαθὸς ἡγούμενος ἔδωκεν εἰς τὸν Δοσίθεον καὶ δεκαπέντε φλωρία, ἵνα μεταβῇ εἰς Κίεβον καὶ Μόσχαν, καὶ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις του σπουδάζων ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ὡς αἱ ἐστὶν τῆς θεολογικῆς παιδεύσεως τῶν Σλάβων. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ μεταβῇ εἰς Ῥωσσίαν ὁ Δοσίθεος μετέβη εἰς Ἀγράμ, ἐνθα ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν, καὶ εἶτα εἰς Δαλματίαν, ὅπου παρέμεινε τρία ἔτη, ἀποζῶν ἐξ ἰδιωτικῶν παραδόσεων. Ἡ φήμη τῆς λαμπρᾶς ἐν τῇ Ἀθωνιάδι σχολῇ διδασκαλίας Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως παρεκίνησεν αὐτόν νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθῶν, ὅπως ἀκροασθῇ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ νοσήσας καθ' ὁδὸν ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Καττάρῳ· ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀθῶν, δὲν προΐστατο πλέον τῆς σχολῆς ὁ Βούλγαρις. Διδάξας ἐπὶ πενταετίαν ἐν αὐτῇ (1753–1758), ἠναγκάσθη ἕνεκα τῶν μικρορραδιουργιῶν τῶν ἀγιορειτῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ παραιτηθῇ. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως τοῦ Ὁδράδοβιτς, ἡ συμφορὰ καὶ ἡ ἐρημίᾳ τῆς πολυκροτουμένης σχολῆς τοῦ Ἀθῶνος, ὡς λέγει ὁ μαθητὴς τοῦ Βουλγάρεως Ἰώσηπος ὁ Μοισιάδαξ, ἄχνηζεν ἀκόμη· εἶχε φυγαδευθῇ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ πολυπληθὴς χορεία τῶν μαθητῶν, ἥτις ἐν χαρᾷ τῆς Ἑλλάδος πάσης συνεκρότει νέον Ἑλικῶνα Μουσῶν καὶ μουσοτρόφων· βροντὴ νεμέσεως ἐπέπεσε καὶ ἐσκόρπισε διδασκοντας καὶ διδασκόμενους, καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἐκείνη, ὑπὲρ τῆς

ὅποιας ὁ τοσοῦτος θροῦς ἐν τῇ βασιλευούσῃ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, κατήντησεν ἡ κατοικία, ἡ φωλεὰ τῶν κοράκων.»

Ψευθεῖς τῶν ἐλπίδων του ὁ Δοσίθεος ἔσπευσε καταλιπὼν τὸν Ἄθω νὰ μεταβῇ εἰς ἄλλο κέντρον ἑλληνικῆς μαθήσεως, εἰς τὴν ἐν Σμύρῃν Εὐαγγελικὴν σχολήν, ὅπου προσεῖλκυσε αὐτὸν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰθακησίου μοναχοῦ Ἱεροθέου Δενδρινοῦ. Ὁ διδάσκαλος οὗτος, ὁ ὅποιος διηύθυνε τὴν Εὐαγγελικὴν σχολήν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ θανάτου του (1723-1777), μαθὼν ἐκ τίνος μακρινῆς χώρας ἤρχετο ὁ νέος μαθητής, παρέλαβεν αὐτὸν φιλοξένως εἰς τὸν οἶκόν του. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐμαθήτευεν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Εἶναι δὲ περίεργος ἡ σύμπτωση, δι' ἣν τὸν αὐτὸν ἔσχον διδάσκαλον οἱ ἄνδρες, οἵτινες ἔμελλον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν γραμμάτων ἐν τῇ οἰκείᾳ ἑκαστος πατρίδι. Συνετέλεσεν ἄρα κατὰ τι εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φρονήματος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰθακησίου μοναχοῦ; Λίαν ἀμφίβολον τοῦτο· τοῦλάχιστον ὁ Κοραῆς δὲν εἶχε πολὺ μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ διδασκάλου του. «Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, λέγει, ὁμοιάζαν ὅλους τοὺς ἄλλου διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἥγουν ἀεδίδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχήν, συνωδευμένην μὲ βιβλίσκον πλουσιοπάροχον» ἐκ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα κατ' ἰδίαν μελετῶν αὐτοῦ ἐπίστη ἁπόσον ἦτον εὐτελής ἡ μὲ πολλοὺς βιβλίσκους ἀποκτηθεῖσα παιδεία.»

Ἄλλ' ὁ Δοσίθεος εἶχε πιθανῶς διάφορον γνώμην. Διότι παρέμεινε πλησίον τοῦ διδασκάλου του ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη, καὶ ἐχωρίσθη αὐτοῦ μόνον ὅτε κηρυχθέντος τοῦ πολέμου τῆς Ῥωσσίας, πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐκινδύνευσε τὴ ζωὴ του, ὑπολαμβανόμενον ὡς κατασκόπον τῶν Ῥώσσιων. Κατὰ τὴν διὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπάνοδον αὐτοῦ ἐνόστηεν ὁ συνοδοιπόρος του Ἕλληνας, μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Δενδρινοῦ, καὶ ὁ Δοσίθεος συνώδευσε αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα του Ἡπειρον. Παραμείνας δ' ἐν Ἡπείρῳ ἐπὶ ἓν ἔτος ἔμαθε τὴν Ἀλβανικὴν. Ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἡσχολήθη εἰς τὴν μελέτην ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, καὶ ἐκ Κερκύρας διὰ Βενετίας καὶ Τεργέστης εἰς Βιέννην, ὅπου ἐπὶ ἑξ ἔτη διδάσκων κατ' οἶκον Ἑλληνοπαίδας καὶ Σέρβους, ἐμελέτα ἐν ὥραις σχολῆς γαλλικὰ καὶ ἰταλικὰ καὶ γερμανικὰ. Ἐκ Βιέννης διὰ τῆς Ἰταλίας μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἀπέβη διδάσκων ἐπίσης κατ' οἶκον Ἑλλήνας ἐμπόρους τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν. Ἐνσκήψαντος δὲ λοιμοῦ ἔφυγεν ἐκεῖθεν εἰς Γερμανίαν, καὶ ὡς παιδαγωγὸς δύο Ῥωμύων σπουδαστῶν διατρίψας ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Λιψίᾳ καὶ ἐν Ἀλλῇ ἐφοῖτα τεσσαρκακοντούτης

ἤδη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἀκροώμενος φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν μαθημάτων.

Ἐν Λιψίᾳ, ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐκδοσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Κοραῆ, τῆς Κατηχήσεως, ἐτύπωσε τῷ 1783 ὁ Δοσίθεος τὸ πρῶτον ἔργον αὐτοῦ, τὴν Αὐτοβιογραφίαν του, καὶ εἶτα, τῷ 1784, τὰς «Γνώμας ὑγιоῦς διανοίας.» Τὰ δύο ταῦτα βιβλία θεωροῦνται ὡς αἱ ἀπαρχαὶ τῆς γνησίας σερβικῆς φιλολογίας, ἥτις διαρρήξασα τὰ δεσμὰ τῆς σχολαστικότητος κατέστη κτῆμα κοινὸν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ὅλου, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦτου σκοπὸν ἔχουσα. Ἀφ' οὗ ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν Αἰσῶπον καὶ συνέγραψε καὶ ἄλλα ἔργα, δημοσιευθέντα μετὰ ταῦτα, ὁ πολυπλάνης Δοσίθεος Ὀδράδοιτις ἐταξείδευσε εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ἀγγλικὴν, καὶ εἶτα εἰς Ῥωσίαν καὶ Βενετίαν καὶ κατέληξεν τῷ 1807 εἰς Βελιγράδιον, ἔνθα ὁ ἐπαναστάτης ἡγεμὼν Καραγιώργης ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων του, τὸν διώρισε γεροϋσιαστὴν καὶ τῷ ἀνέθηκε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τοῦ κράτους. Ἀπέθανε τῷ 1811. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐτυπώθησαν πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα του, καὶ ἐδημοσιεύθησαν πολλαὶ ἐκδόσεις ἀπάντων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἡ ἀξία τοῦ Δοσιθέου Ὀδράδοιτις δὲν ἔγκειται μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι κατέδειξε πρακτικῶς πῶς πρέπει νὰ γράφωσιν οἱ Σέρβοι, προτιμήσας τῆς ἀκατανόητου σλαβικῆς γλώσσης τῆς ἐκκλησίας τὴν λαλουμένην σερβικὴν Ἀλλὰ συναριθμεῖται τοῖς κορυφαίοις τῶν Σέρβων συγγραφέων, διότι πρὸ πάντων κατέδειξε καὶ τί πρέπει νὰ γράφηται διὰ τὸν σερβικὸν λαόν, κατορθώσας προσέτι νὰ μὴ ἦναι ἔσπερημένα καὶ φιλολογικῆς ἀξίας τὰ ἔργα αὐτοῦ. Γνωρίζων κατὰ βάθος τὸν σερβικὸν λαόν, ἀκριβὲς ἐπιστάμενος ὅποια ἡ ἀνάπτυξις καὶ ὅποια αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ, εἰργάσθη τελεσφόρως πρὸς βελτίωσιν καὶ μόρφωσιν τούτου, ἀναδειχθεὶς κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς συγγραφεὺς· ἐκ δὲ τῆς μελέτης τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ὀδηγούμενος ἐπέζητει προσέτι καὶ τὸ κάλλος τοῦ λόγου καὶ τὴν τελειότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ὡς ὁ ἡμέτερος Κοραῆς, ἔγραψε καὶ ὁ Δοσίθεος περὶ παντοίων θεμάτων, εἰς μόνην τὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμοεικῶν του ἀποβλέπων, εἰργάσθη ὑπὲρ εὐρείας διαδόσεως τῆς παιδείας, καὶ κατεπολέμησε σθεναρῶς, ὡς ἐκεῖνος, τὴν ἀμάθειαν, τὸν φανατισμὸν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν. Ἄλλ' ἐπίσης ὡς ἐκεῖνος ἔσχε καὶ ὁ Δοσίθεος πεῖραν τῆς ταπεινῆς ἀντιδράσεως, ἣν οἱ τετυφλωμένοι ἐκ τῆς ἡμιμαθείας καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἀντιτάσσουσι πρὸς τὰ ἐλευθέρια καὶ γενναῖα φρονήματα. Ἀλλὰ τοὺς τοιούτους δεινῶς ἐπάταξαν ἀμφοτέρω. «Διατὶ δὲν θέλομεν, λέγει ὁ Δοσίθεος ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ

του, νὰ σκεφθῶμεν καὶ ἡμεῖς συνετῶς καὶ ἐλευ-
 θέρως, ὡς λογικοὶ ἄνθρωποι; Διὰ τὴν δὲν ἔχομεν τὸ
 θάρρος καὶ δὲν ἀποφασίζομεν νὰ προτιμήσωμεν
 τὸ ὠφέλιμον τοῦ ἀναφελοῦς; Ἔως πότε ὁ λαὸς
 ἡμῶν θὰ διατελῇ ἐν τῇ παλαιᾷ εὐθείᾳ; Διὰ τὴν
 μόλις ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν
 τῶν παλαιῶν ἐσκωριασμένων συνηθειῶν φωνά-
 ζουσιν ἀμέσως: ἐχάθημεν! ἡ ὀρθοδοξία ἀπώ-
 λετο! Θὰ καταστραφῇ ἡ ὀρθοδοξία ἂν ὁ λαὸς
 παύσῃ πιστεύων τοῦ; βρικόλακας καὶ τὰς μαγί-
 σσας, καὶ τὰς γητευτρίας καὶ τὰ τοιαῦτα; Θὰ
 ζημιωθῇ ἡ πρὸς τὸν θεὸν εὐσέβεια καὶ ἡ ὀρθο-
 ξία, ἂν λείψωσιν οἱ καλόγηροι, οἱ ὁποῖοι μόνον
 διὰ τὰ μαῦρα ῥάσα των, τὴν ἀγαμίαν καὶ τὸ μο-
 ναχικὸν ὄνομα των λέγονται καλόγηροι; Δὲν θὰ
 ᾔτο ὠφελιμώτατον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ εἰς
 τὸν λαόν ἂν μετεβάλλοντο πάντα τὰ μοναστή-
 ρια εἰς σχολεῖα; Τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι
 τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν συμφέρουσιν εἰς
 τὴν ὀρθοδοξίαν;» Καὶ ἦτο μοναχὸς ὁ ταῦτα
 λέγων.

Τοιοῦτον ἔχων φρόνημα ὁ Δοσίθεος Ὁβράδο-
 βιτις, ἰδὼν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐλευθέρους λαοὺς καὶ
 ἐκ τῆς μελέτης μεγάλων συγγραφέων ποτισθεὶς
 τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας, ἦτο ἐπέμενον ὅτι ἡ-
 χετο διαπύρως ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἔθνους
 τοῦ ἀπὸ τοῦ μισητοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων. Τὰς
 περὶ ἀπελευθερώσεως ἐλπίδας του δὲν ἐστήριζεν,
 ὡς ὁ Κοραΐς, εἰς μόνους τοὺς ὁμοεθνεῖς του, ἀλλ'
 ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν κραταιὰν ὁμόφυλον δύναμιν
 τῆς ἄρκτου, ὡς ὁ ἡγούμενός του Μιλουτινόβιτις,
 ἠύχετο νὰ φανῶσιν ὅμοιοι τῷ μεγάλῳ Πέτρῳ
 Τσάροι καὶ Τσαρίναι, ἵνα δυνηθῶσι «νὰ λυτρώ-
 σαι καὶ ἐλευθερώσωσιν ἀπὸ τῆς τυραννίας καὶ
 τῆς βαρβαρότητος τὴν Σερβίαν, τὴν Βοσνίαν καὶ
 τὴν Ἑρζεγοβίνην, τὴν προσφιλεῖ γῆν τῶν πατέ-
 ρων μας, καθὼς καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἑλ-
 λάδα καὶ τὰς ἄλλας, τὰς ὁμοίας μὲ παράδεισον
 χώρας.» Ἡτύχησε δὲ νὰ ἴδῃ περὶ δυσμᾶς τοῦ
 βίου ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του, ὡς ὁ Ἕλληνα
 συμμαθητὴς αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐν αὐτῇ ὁ-
 ἴγα ἔτη πρὶν ὑποδουλωθῇ ἐκ νέου ὑπὸ τῶν
 Τούρκων.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

Ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾔναι φιλόπατρις
 ἐνθουσιώδης ῥήτωρ. Ἡ ἀληθὴς καλὴ ποίησις, καὶ
 ἂν ἀρύεται τὸ θέμα αὐτῆς ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν καὶ
 χρόνων, ἐνισχύει τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ ἀνυψοῖ τὸ
 ἔθνικὸν φρόνημα πλείοτερον δωδεκάδος μετρίων θου-
 ρίων.

(Ἰω. Ὁφμαν.)

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Γ'

Κατάκωλον, 27 Ἀπριλίου

Ὅποια διαφορά μεταξὺ τῆς φαιδρᾶς, τῆς ζω-
 ῆς Ζακύνθου καὶ τῆς μικρᾶς ταύτης κωμοπό-
 λεως τῆς Ἡλίδος, μεταξὺ τοῦ ξενοδοχείου ὅπου
 χθὲς ἐκοιμήθην καὶ τοῦ σημερινοῦ μου καταλύ-
 ματος! Δύο ἢ τριῶν ὥρων θάλασσα χωρίζει τὸ
 Κατάκωλον ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, καὶ ὅμως νομί-
 ζει τις ὅτι μεταβαίνει ἀπὸ ἑνᾶ κόσμου εἰς
 ἄλλον.

Ἀπόψε ἐν τῷ μέσῳ τῆς περικυκλούσης με-
 σιωπῆς, καθὼς χθὲς τὴν νύκτα ὅτε ἤκουα τὰ
 ἄσματα τῶν Ζακυνθίων, καθὼς σήμερον τὸ πρωὶ
 ὅτε διηρχόμην τὴν ὠραίαν ἐξοχὴν τῆς πλουσίας
 ἐκείνης νήσου, μία προπάντων σκέψις μού κατέ-
 χει τὸν νοῦν. Σκέπτομαι ὅποια θὰ ᾔτο σήμερον
 ἡ Ἑλλὰς ὀλόκληρος, εἰάν δὲν ἐπῆρχετο ἡ συμ-
 φορὰ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως. Ἴδε τὰς ἐ-
 πτὰ νήσους, ὅπου Τούρκοι δὲν ἐδέσποσαν. Εἰς τὴν
 Ζάκυνθον καὶ τὰς λοιπὰς Ἰονίους νήσους ὁ πλη-
 θυσμὸς εἶναι πυκνός, ἡ γῆ πανταχοῦ καλλιεργη-
 μένη, εἰς τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγρούς βλέπεις
 ἔργα καὶ οἰκοδομὰς ἀνεγερθεῖσας ἀπὸ γε-
 νεᾶς ἀλληλοδιαδόχους, καὶ μὴ καταστροφεί-
 σας ἐκ προθέσεως ἢ ἐκ τῆς ἀβελτηρίας βαρβά-
 ρου δυναστείας. Οἱ ξένοι δὲν ἀναλογίζεσθε ταῦ-
 τα συνήθως, ὅταν ἐπισκέπτεσθε τὴν Ἑλλάδα.
 Λησμονεῖτε ὅτε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν
 ὁποίων ἀπολαύετε καὶ διὰ τὰ ὅποια δικαίως ἐπαί-
 ρεσθε, δὲν εἶναι ἔργον πρόσφατον, ἀλλὰ τὸ ἄ-
 θροισμα χιλιετοῦς ἐργασίας ἐξακολουθητικῆς καὶ
 ἀδιακόπου. Ναι μὲν, δὲν ἔλειψαν καὶ παρ' ὑμῖν
 περίοδοι σάλου ἀναχαίτισσας τὴν πρόοδον, εἴ-
 χετε καὶ ὑμεῖς στιγμὰς ταραχῆς καὶ καταστρο-
 φῆς, ἀλλ' ἦσαν στιγμαὶ μόνον. Ἡ καταγίγς κα-
 τέριψε δρῦς τινὰς, ἐξερρίζωσε θάμνους, ἀλλ' ὁ
 ἄνεμος μετ' ὀλίγον ἐκόπασε καὶ ἡ δρῦς ἐβλάστησε
 νέους κλώνας, ὁ θάμνος ἐκ νέου ἐρριζοβόλησε.
 Ἐνταῦθα ὁ ἀνεμοστρόβιλος δὲν ἔπαυσε λυσσῶν
 ἐπὶ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, ὅτι δὲ διεξέφυ-
 γε τὸν ὀλεθρον τῆς μακρᾶς του ἐρημώσεως, ἀνε-
 τράπη τοῦτο κατὰ τὴν δεκαετῇ πανωλεθρίαν
 τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Πᾶν ὅ,τι βλέπεις
 σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο κατὰ τὴν
 διάρκειαν δύο μόλις γενεῶν.

Μὴ εἶπης, ἡ μή τὸ σκεφθῆς χωρὶς νὰ τὸ εἶπης,
 ὅτι δύο γενεαὶ ἀνδρῶν ἐλευθέρων ἠδύναντο καὶ
 ὤφειλον νὰ κατορθώσωσι πλείοτερα τῶν ὅσων
 διεπράξαμεν. Ὁχι! Τότε μόνον θὰ ἠδυνά-
 μεθα νὰ διαπράξωμεν πλείοτερα, εἰάν ὁ πολι-
 τικὸς καὶ κοινωνικὸς ὁργανισμὸς ἐνὸς ἔθνους ἀπε-